

rašo pirmąją Lietuvos istoriją lietuvių kalba „Darbai senųjų lietuvių ir Žemaičių“; K. Kontrimas siūlo dėstyti Vilniaus universitete lietuvių kalbą; 1823 m. pasirodo lietuviškai parašytas pirmas prozos veikalas – iš lenkų kalbos išversta Jano Chodzko apysaka „Jonas ir Svisločės“; S. Stanevičius išleidžia Mikalojaus Daukšos „Postilės“ ištraukas, išspausdina du verstinius leidinius („Apie darymą valgio iš kerpių islandų“, „Istorija šventa“), parašo odę „Šlovė Žemaičių“, kai kurias pasakėčias, nežinomas filomatas sukuria D. Poškai skirtą poemą „Baublys“; 1824 m. Kajetonas Nezabitauskis išleidžia elementorių „Naujas mokslas skaitymo“ su pridėtu lietuviškų knygų sąrašu; S. Daukantas parengia spaudai Fedro pasakėčių rinkinį; Antanas Strazdas pradeda bylinėtis su cenzūra dėl antrojo savo eilėraščių rinkinio, o Aleksandras Butkevičius – dėl lietuvių kalbos gramatikos; 1829 m. pasirodo svarbiausi S. Stanevičiaus darbai: gramatika („Trumpas pamokymas kalbos lietuviškos arba žemaitiškos“), dainų rinkinys („Dainos Žemaičių“), pasakėčios („Šešios pasakos Simono Stanevičiaus, žemaičio, ir antros šešios Krizo Donelaičio, lietuvininko prūso“). Taigi XIX a. trečias dešimtmetis buvo vaisingiausias sutelktinės Žemaičių kultūrinės veiklos Vilniuje tarpsnis.

Simonas Tadas Stanevičius: „ŠLOVĖ ŽEMAIČIŲ (AUKŠTA DAINA)“

Poeto, tautosakininko, kultūros veikėjo Simono Tado Stanevičiaus (1799–1848) sukurta odė „Šlovė Žemaičių“ („Aukšta daina“) yra skirta XVIII a. I p. Vilniuje gyvenusių, čia mokslus ėjusių, kultūros srityje dirbusių žemaičių kultūrinei veiklai pašlovinti. Čia tuo metu studijavo ir pats S. Stanevičius. Joje minimas Vilniaus miestas, visuomenės gyvenime buvusios patriotinės nuotaikos. Šis kūrinys – tai originali odė lietuvių literatūroje. XIX a. pr. ji buvo tapusi pažangaus, mokslo siekiančio jaunimo himnas. Kūrinys parašytas 1823-aisiais. Pirmą kartą jis išspausdintas 1829 metais.

Mačiau Vilnių, šaunų miestą,
Seną mokslų gyvenimą,
Nuo žemaičių beapsėstą
Ir jų tikrą sutarimą.

(Nukelta į 4 p.)

Simonas Stanevičius. Dailininkas nežinomas. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Antkapinis paminklas Simono Stanevičiaus simbolinėje palaidojimo vietoje Švėkšnos kapinėse. Paminklo autorius tautodailininkas Vytautas Majoras. Danutės Mukienės nuotrauka

Šlovė visus sujudino
Gera tėviškei daryti,
Ir, ką amžiai pagadino,
Čėsas yra sutaisyti.

Daugel metų sviets rokavo,
Mūsų žemė kaip pražuvo,
Kaip užmiršo kalbą savo
Ir užmiršo, kuomi buvo.

Tarp žemaičių vis atgijo
Garbė tėvų ir liežuvis,
Meilė tarp jų išsiliejo,
Prasidžiugo ir lietuvis.

Sveiks, Ringaude, mūsų tėve!
Sveiks, Mindaugė, karaliūnai!
Garbę jūsų skelbdink, dieve,
Kuri linksmin mumis nūnai.

Sveiks būk, senas Gediminas!
Sveiks, Algirde galingiausias!
Sveiks, Kęštuti minėtinas,
Iš žemaičių ko stipriausias!

Buvot ligšiol užmiršime
Dėl daugumo neprietelių,
Štai žemaičių surinkime
Šlovė jūsų prisikėlė.

Prasidžiugo Lėtų šalys
Ir geruma sūnų savo,
Nesang greitai iš nevalios
Pražuvimo išvadavo.

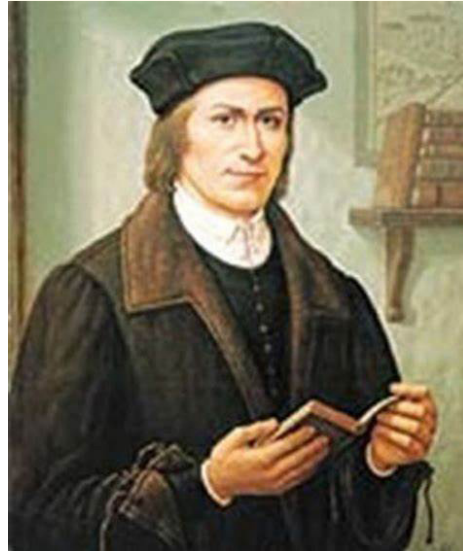
Šviesi saulė užtekėjo,
Lėtų nušvito pašaliai,
Rankas ant akių uždėję,
Išsiskaidė neprieteliai.

Šimtabalsis garsas lėkė,
Ilgus sparnus plasnodamas,
Nepaliaudams šaukė, rėkė,
Po pasaulį skrajodamas:

„Veizdėk, sviete nusiminęs!
Kas ten šiaurėj atsitiko,
Lietuvos senos giminės
Pražuvime sveikos liko.

ŽEMAITIŠKOS rašybos ištakos ir jos puoselėjimas Vilniuje

Danguolė ŽELVYTĖ

Martynas
Mažvydas.
Dailininkas
nežinomas.
Fotorepro-
dukcija iš
RKIC archyvo

Kada žemaičiai pradėjo rašyti žemaitiškai? Į šį klausimą atsakyti sudėtinga. Kalbininkas Zigmantas Zinkevičius (1925–2018) yra pažymėjęs, kad Martyno Mažvydo Katekizmas yra „ne tik pirmoji lietuviška knyga, bet ir seniausias žemaičių tarmės paminklas“. M. Mažvydo Katekizmas, kurio tekstuose vyrauja žemaitiški žodžiai, išleistas 1547 metais. Tikėtina, kad tuo metu ir gerokai anksčiau negu jis išspausdintas, buvo daug išsimokslinusių žemaičių, kurie rašė ir ne bet kaip, o žemaitiškai.

Nuo M. Mažvydo Katekizmo pasirodymo pra-

„Martynas Mažvydas“. Dailininko Antano Šakalio lino raižinys. 1978 m.